

Hana Havlínová

 GRADA®

Chci číst jako táta s mámou

Jak se stát čtenářem

Věnování

Knihu věnuji svým rodičům, kteří mě zahrnovali nejen láskou, ale i knihami, a díky nimž jsem se stala vášnivou čtenářkou.

Hana Havlínová

Chci číst jako táta s mámou

Jak se stát čtenářem

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

PhDr. Hana Havlínová, Ph.D.

CHCI ČÍST JAKO TÁTA S MÁMOU

Jak se stát čtenářem

Vydala GRADA Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 7176. publikaci

Ilustrace Helena Stránská, Eliška Havlínová a ukázky dětských prací
z archivu autorky
Odpovědná redaktorka Mgr. Olga Tesařová
Sazba a zlom Antonín Plicka
Zpracování obálky Antonín Plicka
Počet stran 160
Vydání 1., 2019

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2019
Cover Photo © Deposiphotos / Stock

ISBN 978-80-271-2738-2 (ePub)
ISBN 978-80-271-2737-5 (pdf)
ISBN 978-80-271-0743-8 (print)

Obsah

PROČ RODINA?	9
TROCHU TEORIE	13
Co ovlivňuje dovednost číst	13
Čtení a čtenářství	14
Čtenářská gramotnost	15
Období před školou	16
Co čekat od mateřské a základní školy	17
Rozeznávání písmen a co dál	19
Co dokáže rodina	21
Potřeby dítěte	22
Hra	22
JAK NA TO	25
Řeč a slovní zásoba	25
Obličejová pantomima	27
Za oknem	28
Marťanská řeč	29
Tleskaná	30
Slovní kopaná	31
Bystré očko	32
Dobré a špatné	32
Nač je to?	33
Kostka	34
Reportér	34
Ztracená slova	35
Nastavovaná věta	36
Jazykolamy	37
Co se rýmuje	39
Udělej to	40
Obrázková osnova	40

Pozornost, paměť a zrakové vnímání	43
Na sochy	44
Co se změnilo	45
Asociace	46
Obrázkový příběh	47
Kimovka	49
Obrázek ze zápalek	51
Zmatené obrázky	52
Rozbité obrázky	53
Výlet do ZOO	54
Barevná pohádka	55
Básničky z paměti	55
Aktivní naslouchání a představivost	56
Němohra	58
Předčítání	59
Zvuky kolem nás	59
Zvukové pexeso	60
Najdi a přines	61
Slovo tě probudí	62
Zakázaná slova	63
Popletená pohádka	64
Pohádka na pokračování	65
Hádej, kdo jsem	66
Myslím si	68
Vymysli název	69
Sestav příběh	70
Poslouchej a kresli	73
Svět naruby	73
Staň se ilustrátorem	74
Písmena a slova	76
Čtyřsměrka: ovoce	78
Přesmyčky	78
Hrajeme si s větami	79
Obrázkové čtení	80
Dopředu i dozadu	81

Skrývačka ve slovech	81
Skrývačka ve větách	81
Rébus s čísly	82
Modelování písmen	82
Vybarvování písmen	84
Písmenkové kostky	84
Střídavé čtení	86
Čtení se změnami	86
Strašidýlka	87
Tiskárna	88
Jak se liší?	90
Detektivové	91
Most z písmen	92
Na zlého skřítku	92
Šifry	93
Ukryté jméno	95
Obrázkový slovník	96
Rozsypaná věta	97
Hladový žralok	98
Vetřelci	99
Slovní kopaná pro prvňáky	99
Slovní domino	101
Vyber odpověď	102
Pohár tety Kateřiny	102
Čtení a psaní krátkých textů	104
Sběratelé nápisů	106
Obrázkový příběh	106
Hra na připomínání	107
Čti a kresli	108
Ilustrování vlastní věty	110
Je to tak?	111
Zatoulaná slova	112
Klíčová slova	113
Pětílístek	114
Poztrácené pohádky	114

Popletená kuchařka	118
Rozstříhaná pohádka	119
Čtení s předvídáním	122
Jak to bylo dál	123
V čem se liší	125
Pocity	128
Kresba a psaní	129
Hádej, co to je	131
Hmatové pexeso	132
Popelčini holoubci	133
Vytrhávání z papíru	134
Koláž	135
Psaní do krupice	136
Jednotažky	136
Neúplný obrázek	137
Kopírka	138
Kopírka s geometrickými tvary	139
Hladový Háčkožrout	141
Dětská tvorba	141
Proměny	142
Zážitkový deník	143
Čtenářský deník	143
Co by se stalo, kdyby	145
Myšlenkové mapy	146
Co vypráví list	147
Zapomenutá věc	148
Moje kniha	149
Domácí mazlíček	150
Jídelní lístek	153
Maňásci	153
ZÁVĚR	155
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	156
SEZNAM LITERATURY	157

Proč rodina?

Ve své více než dvacetileté praxi učitelky na prvním stupni běžné základní školy jsem se setkávala s různými názory na rozvíjení čtenářství u nejmladších dětí a s různými přístupy při výuce počátečního čtení. Mnohokrát jsem si položila otázku, zda je skutečně nutné nejprve postupně poznávat a drilovat jednotlivá písmena a slabiky, a teprve když děti dobře zvládnou techniku čtení, mohou jim předložit souvislý smysluplný text a rozvíjet porozumění tomu, co čtou.

V průběhu let jsem zjistila, že není důležitá výuková metoda, s jejíž pomocí se děti učí ve škole číst, protože neexistuje jedna jediná univerzálně vhodná pro všechny děti. Ale že nejdůležitější je neztratit počáteční zájem dětí o písmenka a texty a čtení jim hned na začátku školní docházky nezošklivit. S přibývajícím zkušenostmi jsem objevovala různé pro děti poutavé a zajímavé činnosti, hry a aktivity, které je bavily a zároveň v nich probouzely chuť k samostatnému čtení a také jim pomáhaly k dosažení velmi dobré čtenářské techniky. Dětem, kterým se čtení zprvu nedařilo, úspěch při jednoduché aktivitě často dodal odvahy a energii do dalšího boje s písmenky.

Proč jsem se ale rozhodla napsat tuto publikaci pro vás, rodiče, a nikoliv pro učitele ve školách? Nabízí se populistická odpověď, že naše současné školství není dostatečně kvalitní, třídy jsou přeplněné žáky, mnoho žáků má nejrůznější specifické vzdělávací potřeby, učitelé nemají dostatek času věnovat se každému žákovi tak, jak potřebuje, a navíc jsou vyhořelí. To ale není ten pravý důvod.

Skutečností je, že české i mezinárodní výzkumy dlouhodobě poukazují na významnou úlohu rodiny při vytváření pozitivního vztahu dětí ke knihám, při utváření jejich vztahu ke čtení. Kdysi dávno – už jako začínající učitelka – jsem pochopila, že bez spolupráce s rodiči svých žáků a vzájemného pochopení, že nám jde o „společnou věc“, tedy o budoucnost jejich dětí, se nebude moje úsilí setkávat s takovou odezvou, jakou bych si představovala a přála. Asi jsem měla štěstí, ale rodiče „mých“ dětí byli téměř vždy naladěni na stejnou vlnu a společně se nám dařilo probouzet u dětí zájem o knihy a chuť číst. Nepovinné dětské čtenářské deníky se plnily dobrovolnými zápisy o přečtených knihách nejrůznějších žánrů a forem od pohádek, přes příběhy s dětskými nebo se zvířecími hrdiny až k jednoduchým říkankám a veršům. Mezi přečtenými knihami nechyběly

komiksy, žánry na pomezí sci-fi a fantasy, dětské detektivky a samozřejmě encyklopedie různého zaměření.

Představování přečtených knih spolužákům při společném čtenářském okénku patřilo k oblíbeným činnostem, o kterou měly děti zájem. Stávalo se, že přečtené knihy „stály ve frontě“, až na jejich představení přijde řada. Děti si půjčovaly knihy mezi sebou a vzájemně si je ke čtení doporučovaly. Byla to především zásluha rodičů, kteří svým dětem naslouchali, když jim děti chtěly vyprávět. Zásluha rodičů, kterým nebylo líto času a energie a věnovali se předčítání, společnému čtení nebo hrám a dalším činnostem se svými dětmi. Věřím, že se jim energie a čas, které svým dětem věnovali, vrátila i v podobě společných zážitků, na které si jejich děti vzpomenu i nyní, když mnohé z nich jsou již dospělé. A dost možná vychovávají své vlastní děti.

Publikace, kterou máte před sebou, v první kapitole nejprve přináší trochu teorie a nabízí vysvětlení, proč jsou dále uvedené činnosti, hry a aktivity důležité a jak přispívají k rozvíjení schopností a dovedností vašich dětí. Ve druhé kapitole jsou konkrétní aktivity, hry a činnosti podrobně vysvětleny i se svými variantami včetně pravidel a potřebných pomůcek. Přiřazené ilustrace slouží k lepšímu dokreslení popisu uvedených činností.

Některé z předložených činností, her a aktivit budou jen připomenutím nebo obměnou těch, které jste jako děti sami hráli, jiné jsou inspirovány našimi i zahraničními zdroji z doby dávno minulé i nedávné. Nejsem si jistá, zda mohu směle tvrdit, že některé z uvedených činností, her a aktivit jsou pouze a jenom mými vlastními nápady, protože často mám pocit, že všechno to, co objevíme jako užitečné a účinné, již bylo kdysi dávno objeveno a v jistých obměnách se objevuje zas a znova. S určitostí ale vím, že všechny nabízené činnosti, hry a aktivity jsou mnohokrát vyzkoušené a fungující, reklamním jazykem řečeno jsou „testované“ na dětech.

Zaměřila jsem se na činnosti, hry a aktivity, z nichž některé jsou vhodné pro období před vstupem do školy, jiné pokrývají začátek školní docházky a mnoho z nich lze v obtížnější variantě využívat i v období pozdějším. Záleží na individuálních potřebách konkrétního dítěte a na výběru rodičů.

Vstup dítěte do školy představuje značný zásah do doposud hravého způsobu jeho života a ovlivňuje chod celé rodiny. Nastává doba povinností, upravuje se denní režim, dítě vstupuje do nového kolektivu a do interakce s dalšími dospělými, se kterými tráví velkou část svého dne. Aby dítě úspěšně zvládlo nové

povinnosti, které pro něj škola představuje, je nutné, aby dosáhlo určité úrovně vývoje ve všech oblastech. Dítě musí být pro vstup do školy zralé po stránce fyzické, psychické a sociální. Fyzické zrání je záležitostí biologickou a její průběh nemůžeme ovlivnit. Psychické a sociální zrání je do značné míry ovlivňováno podněty, které dítěti poskytuje jeho okolí, především rodina a mateřská škola. Podstatná je v tomto období pro dítě také vazba s prarodiči. Ti většinou dítěti poskytují alternativní zážitky, mají dostatek trpělivosti probírat s dítětem pro něj důležité otázky, bývají vůči němu pozitivně naladěni a jsou tolerantnější k jeho drobným prohřeškům. Každá rodina svým působením připravuje pro dítě jedinečné nezaměnitelné podmínky, které ovlivňují jeho vývoj nejen v oblasti vztahu ke knihám.

Přeji vám a vašim dětem, abyste v této „kuchařce“ námětů našli inspiraci pro smysluplné trávení volného času se svými dětmi. Aby vám nejen zpříjemnila volné chvíle doma, ale i na společných cestách a výletech. Možná vám náměty pomohou obohatit domácí přípravu a povýší „trénink“ techniky čtení z roviny nudné činnosti, kterou je třeba v první třídě přetrpět, vydrilovat a zvládnout, na úroveň příjemně strávených chvil, které mají smysl. Doufám, že se na tyto chvíle s předčtenářskými a čtenářskými činnostmi, aktivitami a hrami spolu se svými dětmi budete těšit.

Vysvětlivky k použitým ikonám:

– *pomůcky k aktivitám*

– *cíle, zaměření aktivit*

Trochu teorie

Co ovlivňuje dovednost číst

Zvládnutí dovednosti čtení ovlivňuje mnoho různých faktorů. Jedná se jak o vrozené předpoklady a schopnosti, tak o vnější vlivy. Mezi vrozené předpoklady patří určitá úroveň vnímání, pozornosti, paměti, představivosti a myšlení. Svou úlohu hrají pocity a vůle dítěte i sociální a rodinné vztahy, jichž je dítě součástí.

Pro začínajícího čtenáře je čtení složitým procesem. Ke zvládnutí této dovednosti je potřebná souhra základních mozkových funkcí: analyticko-syntetické činnosti zrakové a sluchové, vizuálního a akustického rozlišování, prostorové pravolevé orientace, časové orientace, sluchové a zrakové paměti, smyslu pro rytmus, schopnosti sluchovat jednotlivé složky, myšlení a pohybové koordinace. Je nutná určitá úroveň zralosti nervové soustavy, rozumové vyspělosti a řečových dovedností, aby dítě mohlo přečíst text a zároveň mu porozumělo. Je také zapotřebí, aby dítě mělo určitou míru představivosti a bylo schopné zacházet se symboly.

Protože se písemná řeč vyvíjí na základě řeči mluvené, je nutná určitá pasivní a aktivní slovní zásoba. Zjednodušeně řečeno – čtené slovo je nejprve analyzováno zrakem, zároveň se za pomoci spojů v mozkové kůře převede ve zvukovou podobu, aby se nakonec vytvořila nejpodstatnější významová stránka přečteného. Aby dítě bylo schopno daný text přečíst a porozumět mu, musí mít výše uvedené schopnosti rozvinuté na potřebné úrovni.

Dalším významným činitelem, který ovlivňuje úroveň čtenářských dovedností, je vlastní motivace dítěte ke čtení. Dá se předpokládat, že dítě, které má chuť číst, bude častěji vyhledávat příležitosti ke čtení a bude se snažit čtenému porozumět. Stejně tak dítě, které čte častěji, čte samozřejmě lépe, a má rozvinutější slovní zásobu, což mu pomáhá k lepšímu porozumění textu. Je to takový „začarovaný kruh“. Když dítě čte častěji, čte lépe, čtení ho víc baví, a to ho povzbuzuje k dalšímu čtení. Umění číst vyžaduje zvládnutí celé řady dovedností a strategií a osvojení si čtenářských návyků a postojů. To vše je dlouhá cesta, na jejímž konci čeká na dítě samostatný čtenářský prožitek.

Existuje celá řada způsobů, jak motivovat děti, aby lépe zvládly techniku čtení. Pro některé z nich je důležitý vlastní pocit (dokážu to!) a jeho uspokojení, další potřebují pochvalu a povzbuzení dospělých – nejčastěji rodičů nebo učitele. Motivací ke zvládnutí čtení může být, když si dítě uvědomí užitek, který mu čtení poskytuje. Pro některé děti může být důležitým motivačním momentem možnost samostatně si zvolit knihu, kterou budou číst.

Čtení a čtenářství

Za čtení bývá často mylně považována pouze technika hlasitého čtení, ale nemíme zapomínat, že cílem nácviku techniky čtení je samostatné tiché čtení s porozuměním. Hlasité čtení po dětech vyžadujeme v období, kdy se seznamují s písmeny a osvojují si základní dovednosti. Při nácviku hlasitého čtení dbáme na správnost, plynulost a srozumitelnost. Techniku hlasitého čtení také využíváme, když chceme někomu předčítat, abychom ho informovali nebo pobavili. Srozumitelné hlasité čtení vyžaduje, aby předčítající byl ve čtení zběhlý, aby četl plynule, bez chyb, v určitém tempu a aby si byl jistý sám sebou.

Jakmile dítě zvládne techniku hlasitého čtení na dostatečné úrovni (čte bez chyb, plynule a v přiměřeném tempu), postupně ho necháme přejít ke čtení tichému. Samostatné tiché čtení umožňuje větší prožitek ze čteného, dovoluje více se ponořit do čteného textu a zapojit fantazii. Dítě může číst svým vlastním tempem, není stresováno soustředěním se na čtenářskou techniku a může lépe vnímat význam toho, co čte. Každé dítě potřebuje odlišně dlouhou dobu na zvládnutí techniky čtení. Neexistuje univerzální pravidlo (časový harmonogram), podle kterého bychom se mohli řídit. I poté, co dítě přejde k tichému čtení, zařazujeme občas čtení hlasité, které vyžaduje určité soustředění na čtenářskou techniku.

Čtenářství je vztah ke čtení, který si každý z nás buduje na základě svých vlastních čtenářských zkušeností. Potěšení z četby a vnitřní potřeba číst jsou velmi důležité. Ukazuje se, že vztah ke čtení dítě získává již v období, kdy si jako batole hraje s obrázkovými knížkami. Tento počáteční vztah se dále buduje a rozvíjí při poslechu čtené nebo vyprávěné pohádky v rodině nebo v mateřské škole.

Pohádka je pro předškolní období významná, protože rozvíjí fantazii a paměť dětí a ve spojení s kresbou, zpěvem, hrou a pohybem buduje jejich počáteční

zkušenost se čteným textem. V tomto čase se často rozhoduje, bude-li jednou dítě čtenářem. Zjednodušeně řečeno, z pohledu budování pozitivního vztahu ke čtení jsou pro dítě významná tři období, která na sebe navazují. Nejdříve dítěti předčítáme, pak nastává období, kdy zvládá techniku čtení a čtenému textu rozumí, a nakonec se stává samostatným čtenářem.

Čtenářství jako vztah ke čtení je podloženo čtenářským zájmem, který závisí nejen na schopnosti číst, ale také na dovednosti vybírat si knihy ke čtení. Čtenářství je založeno i na čtenářském návyku, tedy na způsobu, jak čtenář zachází s knihou, jak často a kde čte. Je to také dovednost odložit nedočtenou knihu, pokud její výběr nebyl správný a nepřináší očekávaný prožitek nebo užitek. Navenek se čtenářství projevuje zájmem o knihy, zálibou v četbě a různými čtenářskými aktivitami. Aktivní vztah dítěte k literatuře musíme chápat jako dlouhodobý proces, který se v čase nepravidelně proměňuje, někdy se tento vztah progresivně rozvíjí, jindy stagnuje.

Naší snahou je ukázat dítěti, že čtení pro něj má smysl. Jeho „užitečnost“ je ale u různých dětí velmi rozmanitá. Může spočívat v potěšení nad novou představou, v pocitu souladu se čteným textem, v radosti z příjemně stráveného času společně s rodiči, v poznání něčeho nového.

Zásoba knížek ve vlastní knihovničce by neměla chybět v žádném dětském pokoji, ačkoli si dítě v počátečním období samo knížku nepřečte. Přítomnost knížek zvyšuje šanci, že si vaše dítě čtení oblíbí a sáhne po knize jako po společníkovi při trávení volného času.

Čtenářská gramotnost

V souvislosti se čtením se často používá pojem čtenářská gramotnost. Tento pojem není objevem současné doby. Již v 19. století byl spojován s pojmem alfabetizace (analfabetismus = negramotnost). S dnešním pojetím čtenářské gramotnosti se poprvé setkáváme v 90. letech 20. století v souvislosti s Mezinárodním rokem gramotnosti a s výzkumem čtenářské gramotnosti PIRLS, který v našich školách poprvé proběhl v roce 1994. Výzkum probíhá každé čtyři roky u žáků 4. ročníku základní školy a poslední šetření proběhlo v roce 2016. Tento výzkum opakovaně ukázal, že školní výuka v České republice je zaměřena na

rozvíjení techniky čtení, ale nevěnuje dostatečnou pozornost dovednosti čtení s porozuměním a získávání informací ze čteného textu. Také upozornil na skutečnost, že se někteří učitelé domnívají, že musí počkat, až děti dostatečně zvládnou plynulé a dostatečně rychlé čtení, než začnou zařazovat činnosti, které vedou k porozumění čtenému textu. Tito učitelé čekají na konec prvního nebo na začátek druhého ročníku, čímž promarní celý první rok školní docházky. Přitom motivace začínajících školáků ke čtení je výrazně vyšší než u dětí v pozdějším věku.

Výsledky žáků při zkoumání jejich čtenářských dovedností a jejich motivace ke čtení se zhoršují se vzrůstajícím věkem. Když se nám, učitelům a rodičům, podaří počáteční nadšení dítěte a jeho chuť naučit se číst správně podchytit, položíme „základní kámen“, který je nezbytný pro čtenářství v pozdějším věku. V počátečním období školní docházky získává dítě základy čtenářské gramotnosti, které dále rozvíjí, a poté ho provází po celý život. Všechny získané dovednosti jsou individuálně proměnlivé, což znamená, že je můžeme v průběhu života rozšiřovat, ale také ztrácet. O tom rozhoduje především to, do jaké míry nabyté dovednosti dále využíváme. K proměnlivosti v čase dochází také vlivem kultury a společnosti, ve které se nacházíme, i tím, jaké jsou na nás v dospělém věku kladeny požadavky např. v zaměstnání. Aktivní zacházení se čtenářskou gramotností zajišťuje její funkčnost a trvalost.

Období před školou

Jak bylo již zmíněno, dítě se nesetkává s knihami až se vstupem do základní školy. Dalo by se vzletně říct, že rozvoj předčtenářské gramotnosti začíná narozením dítěte a pokračuje až do vstupu do první třídy. V tomto období je důležité, abychom napomáhali utváření kladného vztahu dítěte k psané i mluvené řeči a podporovali jeho schopnosti a dovednosti, které mu později umožní optimální rozvoj v oblasti čtení a psaní.

Vzbuzení zájmu o čtení bychom měli u dítěte v předškolním věku podporovat formou hry a nenásilných činností jak v rodině, tak v mateřské škole. Počátky předčtenářské gramotnosti se utvářejí u nejmladších dětí ve chvílích, kdy se seznamují se slovy, prohlíží si obrázky a listují v prvních dětských knihách. Získávají

zkušenosti s knihou při předčítání příběhů rodiči, prarodiči nebo učitelkami ve školce a při společném vyprávění. Děti vnímají čtení jako způsob komunikace, způsob sdělování myšlenek, jako příjemnou možnost trávení volného času. Čtení je podněcuje k otázkám, které pokládají zcela přirozeně a spontánně. Děti vidí písmo v obrázkových knížkách, na obchodech, v dopravních prostředcích, nachází je na různém zboží apod. Začínají se samy zajímat o to, jak se tyto znaky čtou a často je zkouší kresbou napodobit. Mají potřebu vyrovnat se dospělým a chtějí porozumět tomuto zvláštnímu světu. Proto se přirozeně chtějí naučit číst.

Před vstupem do školy se sleduje školní připravenost dítěte, která je souhrnem předpokladů nutných pro úspěšné zvládnutí života ve škole a nároků školního vyučování. Výchozí připravenost dítěte pro čtenářství bývá v období před vstupem do školy obvykle pozitivní. Dítě se těší na změny, které mu přinesou nové zážitky. Mezi očekávané předčtenářské dovednosti předškoláka patří znalost pohádkových postav, převyprávění pohádky podle obrázku a také bez obrázku. Všimáme si, zda si dítě vybaví známou pohádku samostatně nebo s pomocí dospělého a zda ji vypráví s citovým zaujetím. Na druhou stranu je třeba počítat i s dětmi, které pohádky neznají nebo je nechťejí vyprávět. Což ovšem neznamená, že nejsou na vstup do školy připraveny.

Co čekat od mateřské a základní školy

Učitelé většinou vnímají, že je důležité, aby rozvíjeli předčtenářskou gramotnost již u dětí v mateřské škole a později čtenářskou gramotnost u svých žáků ve škole základní.

Ve školním vzdělávacím programu, který musí mít vypracovaný každá mateřská a základní škola, jsou uvedeny očekávané výstupy ve všech oblastech. Jsou to cíle, jichž má každé dítě a každý žák dosáhnout. Ve školním vzdělávacím programu jsou pojmenovány konkrétní dovednosti, které má dítě zvládnout, a znalosti, které si má osvojit. Tyto cíle stanovené danou školou jsou pro učitele závazné. Školní vzdělávací programy jsou vám, rodičům k dispozici, máte možnost do nich nahlédnout, a tak snadno zjistíte, jaké cíle si stanovila mateřská

nebo základní škola, kterou vaše dítě navštěvuje. Důležité na základní škole je, že by se nemělo jednat pouze o znalosti z jednotlivých vyučovacích předmětů, ale především o dovednosti, které dokáže vaše dítě dále uplatnit nejen ve škole, ale i v běžných situacích, s nimiž se setkává a bude setkávat.

Mateřské školy často informují rodiče pomocí tzv. týdenních plánů, z nichž se dozvíte, co konkrétně se ve třídě děje, jaké je společné téma pro dané období a jaké aktivity a činnosti se k danému tématu vztahují. Ve školním vzdělávacím programu mateřské školy, kde jsou cíle dobře promyšleny, bude kladen důraz na individuální přístup k dětem, na podporu spolupráce a vzájemné komunikace mezi dětmi, na badatelské a experimentální činnosti. Mezi konkrétními činnostmi směřujícími k předčtenářským dovednostem se bude objevovat dramatizace pohádky, vyprávění pohádky podle obrázků, skládání obrázků podle časové posloupnosti děje, divadelní představení, vyhledávání v knihách a v časopisech, aktivní osvojení písní, básní a pohybových her k určitému tématu. Dále pak rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, porozumění, poslech) i produktivních (výslovnost, vytváření pojmů, mluvní projev, vyjadřování), rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu, osvojení některých dovedností, které předcházejí čtení a psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka.

Ve školním vzdělávacím programu základní školy by se mimo jiné měl objevit důraz na rozvoj žáka na úrovni jeho osobního maxima, rozvoj sebedůvěry a sebehodnocení, podpora spolupráce a komunikace mezi žáky, bezpečné prostředí s ohledem na individuální potřeby každého z nich. Vzhledem ke čtenářským dovednostem by měla být zmíněna podpora zájmu žáků o knihy a čtení, zážitkové čtení a naslouchání, vyjádření pocitů z přečteného nebo slyšeného textu, plynulé čtení s porozuměním, tvořivá práce s textem, dramatizace, vypravování podle obrázků, řazení obrázků a událostí podle děje, vystižení podstaty čteného textu, převyprávění textu, předvídaní a vysuzování na základě vlastních zkušeností, formulování otázek, tvorba vlastních textů a jejich sdílení.

Rozeznávání písmen a co dál

Zjednodušeně můžeme za čtení považovat rozeznávání písmen a jejich skládání do slov, vět i do delšího textu. Důležité jsou plynulost čtení, přiměřené tempo, správnost a dynamika při hlasitém čtení. Technika čtení, kterou dítě zvládne na určité úrovni, mu umožňuje porozumění textu. To ale neznamená, že dítě, které čte pomalu, textu nerozumí, a naopak, že dítě, které čte plynule a rychle, čtenému textu rozumět musí.

Nezáleží na vyučovací metodě, jejímž prostřednictvím se vaše dítě naučí ve škole číst. Metod pro výuku čtení existuje více (analyticko-syntetická metoda, genetická metoda, metoda *Sfumato*, globální metoda) a záleží na rozhodnutí ředitele školy nebo na vyučujícím, kterou z nich zvolí. Možná se vaše dítě naučilo číst samo na základě vlastního zájmu svým vlastním postupem ještě před vstupem do školy. Pro všechny metody je společné jedno – v počátečním období po zahájení školní docházky rozvíjí u dětí základní úroveň čtení s porozuměním, která je založena na doslovném porozumění významu čtených slov a krátkých vět. Učíme děti, aby dokázaly vyhledávat konkrétní informace, které jsou přímo uvedené v textu. Děti se potřebují při čtení v textu orientovat, aby se v něm dokázaly vracet a informace najít, pokud si je po přečtení nezapamatovaly. Učí se určovat časovou posloupnost čteného děje, uvědomují si, co bylo nejdřív, co potom, jak příběh skončil. Učí se propojovat logické souvislosti mezi jednotlivými částmi textu a rozlišit podstatné informace od nepodstatných. Aby děti významu textu lépe porozuměly, využíváme ilustrace, které text doprovázejí.

Zahraniční literatura dává do souvislosti s porozuměním také budování a rozvíjení slovní zásoby. Je dokázáno, že porozumění tomu, co čteme, přímo souvisí s tím, jak širokou máme aktivní slovní zásobu, tzn. jaké je množství slov, kterým nejen rozumíme, ale zároveň je sami používáme. Aktivity, hry a činnosti, které podporují rozvíjení slovní zásoby, příznivě ovlivňují hlubší porozumění čtenému nebo slyšenému textu a rozvíjejí myšlení v souvislostech.

Porozumění čtenému nebo slyšenému textu má více úrovní obtížnosti a tyto úrovně si děti osvojují postupně. Neznamená to ale, že nejprve musí dokonale zvládnout snazší úrovně, a teprve potom můžou postoupit k úrovním obtížnějším. I děti v předškolním věku dovedou v textu hledat důležité i nedůležité osoby

a okolnosti, když o něm vyprávějí, sledovat časovou posloupnost děje a přiřadit správný obrázek ke slyšenému textu.

Rozvíjení čtenářských dovedností souvisí s aktivním nasloucháním. Ačkoliv to na první pohled tak nevypadá, zvládnout tuto dovednost je pro děti poměrně náročné. Je třeba, aby dítě bylo při naslouchání pozorné, soustředěné a aktivně se zapojilo (např. aktivizovalo svou představivost). Od nejtělejšího věku učte děti soustředěně přijímat informace při každodenních činnostech a aktivitách. Začněte třeba tím, že jim danou informaci nebudete opakovat donekonečna. Zároveň s dětmi postupně trénujte, aby se dokázaly po určitou dobu soustředit, aby od činnosti neodbíhaly a snažily se dokončit to, co začaly. Požadovanou dobu soustředění prodlužujte, a tím dětem usnadníte vstup do školy nejen z pohledu výuky čtení a psaní. Lépe a snadněji zvládnou i další požadavky a výzvy, které před ně škola postaví.

Další ze čtenářských dovedností, které se dítě učí, je vyvozování závěrů z přečteného nebo slyšeného textu. Dítě se učí číst „mezi řádky“ to, co není v textu výslovně uvedeno, odvozuje závěry na základě vlastních životních zkušeností a zážitků. Pokročilejší čtenáři vysuzují také na základě dříve přečtených knih. S touto dovedností úzce souvisí pokládání otázek. Položit správnou otázku je obtížným úkolem často i pro dospělé. Uzavřené otázky, na které můžeme odpovědět pouze ano/ne, nenapomáhají prohlubování myšlení. Vhodné jsou otázky otevřené, které dávají prostor k formulování delších odpovědí, k odůvodňování a argumentování. Využijte zvědavosti dětí a podpořte je, aby se naučily formulovat a pokládat dobré otázky. A to i přesto, že to od vás vyžaduje velkou trpělivost při jejich zodpovídání.

Důležité pro rozvíjení čtenářství a vztahu ke knihám je sdílení prožitků a pocitů z přečtených i vlastních příběhů. Děti si rády povídají, poslouchajte je a věnujte jim čas, kdy si s námi dospělými mohou vyprávět. Nejen že se postupně stávají vnímavějšími čtenáři, ale zároveň si rozvíjejí vlastní komunikační dovednosti a jazykový cit při tvoření vět a jejich skládání do smysluplných celků.

Děti často mají chuť tvořit své vlastní příběhy a v období, kdy je ještě neumějí zapisovat, podpořte tuto chuť tím, že jim budete pozorně naslouchat. Naslouchání příběhům založených na prožitcích dítěte nebo na jeho fantazijních představách vám umožní nahlédnout do vnitřního světa dítěte a prožít s ním příjemné společné chvíle.